

SALE G8

на ринку озброєнь.

Закон джунглів: ХТО СИЛЬНІШИЙ, ТОГО Й ПРАВДА?

40

Торгівля зброєю є широко визнаним чинником міжнародних відносин, оскільки, як один з аспектів зовнішньополітичної діяльності держав, ця сфера завжди привертала посилену увагу світової спільноти, потенційних конкурентів і покупців, експертів-політологів, підприємців і приватних осіб. І хоча самі по собі обладнання з продажу зброї аж ніяк не дешеві, частка експорту озброєнь і послуг військового призначення у загальносвітових продажах, за різними оцінками, становить 1,5–2%.

Тільки за останні 10 років, згідно з даними Стокгольмського міжнародного інституту досліджень проблем миру (SIPRI), через світовий ринок озброєння та військової техніки пройшло продукції на загальну суму 296 млрд. дол. США. Левова ж частка світової торгівлі зброєю концентрується в руках вузького кола експортерів, провідне місце серед яких посідають країни «Великої вісімки» (Велика Британія, Італія, Канада, Німеччина, Росія, США, Франція та Японія). Сумарна частка їхніх продажів на світовому ринку озброєнь становить 85%. Зважаючи на те, що «група восьми» наразі об'єднує найбільші індустріально розвинені країни світу (за винятком хіба що Росії), зовсім не дивно, що 34 зі 100 значних корпорацій з виробництва зброї розташовані саме у Західній Європі. Однак деякі з них, хоча й відомі у світі продукцією мирного характеру, пов'язані з виробництвом озброєнь:

– автомобільна компанія «Rolls Royce» отримала в 2006 році дохід від продажу озброєнь у 4 млрд. дол. США (16-те місце у світовому рейтингу);

– шведська фірма «Saab» має прибутки у 2,3 млрд. дол. (23-те місце);

– німецька фірма «ThyssenKrupp» та італійський концерн «FIAT (IVECO)» тощо.

З тих само 100 найбільших світових корпорацій і концернів, що працюють над виробництвом зброї, 40 є американськими і розташовані на території США:

– корпорація «Boeing» – на першому місці серед світових виробників озброєнь. Щорічний дохід компанії від продажу зброї становить близько 30,7 млрд. дол. – половину всіх прибутків «Boeing», який виробляє як суперсучасні винищувачі й бомбардувальники, супутники й супутникові системи, електронні системи ведення бою, так і елементи для ПРО;

– «Lockheed Martin» – спеціалізується на ракетах («Patriot») і ракетних системах, системах навігації та стеження тощо;

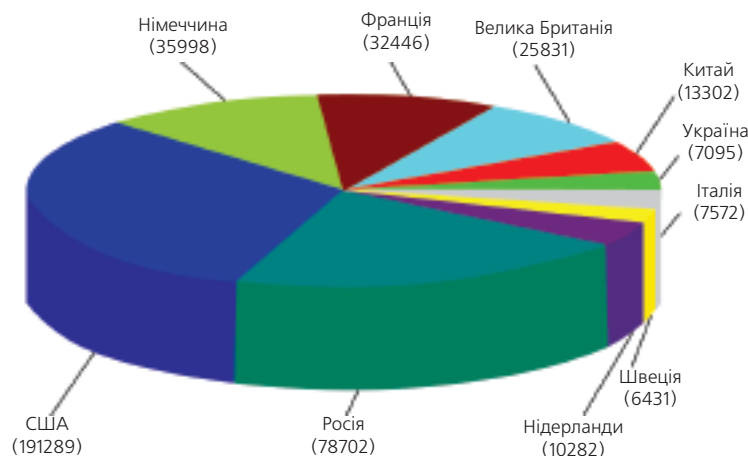
– «Northrop Grumman» – як і багато інших корпорацій, працює наперед на американську оборону, створюючи авіаносці, атомні підводні човни, морські навігаційні

системи й аерокосмічні технології подвійного призначення.

Відповідно США якраз і належить першість у рейтингу світових експортерів зброї, що становить 30% ринку. Друге місце у Російській Федерації, частка якої у продажу конвенційних озброєнь становить 24%. Хоча на кілька років раніше у своїй доповіді, що охоплювала період 2001–2005 років, SIPRI називав Росію лідером ринку. На частку Москви припадав 31% постачань зброї, тоді як США посідали другий рядок у рейтингу з 30%.

Конкуренція за першість між США та РФ зберігається не лише через наявність відповідного асортименту озброєнь високої якості, а й через уже налагоджену мережу збуту товарів: на сьогодні до когорти

Обсяг продажів десяти найбільших країн-експортерів озброєнь у 1990–2009 рр., за даними SIPRI (млн. дол. США)

Юлія ЦИРФА

них Штатів: 2003 року експорт американських озброєнь до Узбекистану збільшився на 258% завдяки сприянню останнього в боротьбі Заходу з тероризмом. Однак тоді й самі США забули, що кілька років тому звинувачували Ташкент у порушенні прав людини й неправомірному придушенні виступів опозиційних чинній владі груп. Серед щонайактивніших покупців американських озброєнь також країни Близького Сходу та Північної Африки. Значними імпортерами можна назвати Єги-

пет, Ізраїль, Саудівську Аравію, Об'єднані Арабські Емірати, Йорданію, Бахрейн, Кувейт, Оман.

Попри те, що «Рособоронекспорт» контролює 85% зовнішньоторговельних оборудок РФ із продажу зброї, є ще як мінімум п'ять компаній, які продають російську зброю за кордон. Тому зразки російської стрілецької зброї та легких озброєнь з'являються в зонах підвищеної конфліктності по всьому світу. Так, одночасно з китайським та індійським ринками, котрі РФ має за пріоритетні, її зброя потрапляє до В'єтнаму, Алжиру, Кувейту, М'янми, Малайзії, Судану тощо, ситуація в яких не надто спокійна. Особливо популярним в африканських країнах є усім відомий АК-47 («Калашников»), кількість проданих одиниць якого вже подолала позначку у 100 мільйонів.

Володіння зброєю на території Франції, а також її виробництво та продаж регулюються положеннями закону-декрету від 18 квітня 1939 року, хоча нещодавно й було створено спеціальну Міжміністерську робочу групу, яка, розглядаючи питання експорту зброї, мала б зважати на сучасні тенденції соціальної безпеки, національної оборонної політики та озброєння. Однак попри можливість здійснення контролю за зовнішніми оборудками з торгівлі зброєю, Франція продовжує постачати озброєння й надавати військову допомогу так званим франкофонним країнам, серед яких більшість нестабільних режимів Центральної й Екваторіальної Африки. Певною мірою це спричинено чималою «нафтовою залежністю» Франції від своїх колишніх колоній. Так, діяльність французьких компаній у ДРК просто унеможлиблює припинення військової допомоги цій країні: під час громадянської війни в ній Франція 1998 року надала уряду Конго 71 військову транспортну одиницю. Наслідком сутічок, що сталися, були численні жертви серед населення та близько 800 тисяч переміщених осіб.

Для Великої Британії є властивим експорт технологій «подвійного використання»: так, під виглядом стрілецької зброї компанії «Heckler & Koch», наприклад, експортувала до Індонезії вироблені в Туреччині пістолети-кулемети саме в розпал громадянської війни у Східному Тиморі (1990-ті роки). Крім того, країна дедалі більше практикує видачу ліцензій на вільну торгівлю зброєю, в тому числі на постачання бронетанкової техніки до Алжиру, Марокко, Пакистану, Сирії, Саудівської Аравії й Туреччини, де збройні сили й поліція постійно порушують права людини. Хоч як дивно, але 17 британських компаній були серед тих, хто постачали за спиною американського уря-

ду елементи ядерної, біологічної, хімічної зброї, а також ракетні технології та звичайні озброєння до Іраку ще під час війни у Перській затоці 1990–1991 років. У серпні 1991-го Спеціальна комісія ООН (UNSCOM) склала список компаній, підозрюваних у передачі збройових технологій Іраку, й на вимогу ООН просила німецький, британський, французький, російський та китайський уряди дати організації точний перелік концернів, представники яких надали іракській владі різноманітні програми озброєнь. Крім того, Велика Британія знехтувала так зване незобов'язальне ембарго Євросоюзу на продаж зброї до ДРК 1993 року, переправляючи її на Африканський континент через налагоджені канали інших країн Європи, що не були на той час членами ЄС.

Щонайменше 30 німецьких компаній виробляють електрошокове обладнання. Незважаючи на запроваджені 1997 року обмеження на експорт таких виробів, багато компаній пропонують їх у своїх Інтернет-каталогах як так зване безпекове пропозицію. Однак цим преїскурант товарів німецьких збройових компаній не закінчується: вони висувують на ринок чималий спектр товарів військового, оборонного та поліційного вжитку, котрі варіюються від так званого стримувального обладнання, «несмертельних» сльозогінного газу й оглушувальних гранат до систем зв'язку й спостереження та стрілецької зброї.

Наприклад, збройові технології, розроблені вже згадуваним «Heckler & Koch», потрапляють до Сьєрра-Леоне, Ірану, Саудівської Аравії. Хоча ще Актом контролю над військовими озброєннями (*Kriegswaffenkontrollgesetz*) 1961 року на експорт більшості військових систем та їхніх компонентів, а також танків, артилерійських гармат та напівавтоматичної стрілецької зброї накладалися суворі обмеження, що варіювалися лише шляхом видачі відповідних експортних ліцензій німецького уряду.

Іншим документом – Актом про міжнародні платежі й торгівлю (*Au enwirtschaftsgesetz*) 1961 року було запроваджено обмеження на експорт технологій «подвійного призначення», а також ядерних, хімічних і біологічних військових компонентів. На проведення таких оборудок також потрібна ліцензія, видана німецьким урядом. Однак уже під час війни в Перській затоці німецьке законодавство дещо змінило на користь продажу за кордон технологій «подвійного призначення», які одразу ж отримали Ірак і Лівія. Сьогодні ж німецькі компанії взагалі послуговуються не надто обтяжливими правилами регулювання експорту в межах ЄС.

42

Дати 8 квітня 1999

8 квітня 1999 року – президент Іраку Саддам Хусейн відкинув пропозицію ООН щодо продовження міжнародних інспекцій стратегічних ядерних об'єктів на території країни. З такою вимогою перед тим до іракської влади звернулася Рада Безпеки ООН в особі посла Бразилії при організації Цельсо Аморіма (він представив РБ доповідь про ситуацію в Іраку за результатами роботи трьох груп ООН – із питань роззброєння, гуманітарних питань та з питань військовополонених і кувейтської власності, створених у січні 1999 року для обговорення можливих варіантів реалізації всіх відповідних резолюцій Ради Безпеки, що стосуються Іраку). У доповіді Аморім закликав С. Хусейна допустити на територію Іраку інспекторів МАГАТЕ задля інспектування й точного моніторингу іракських ядерних об'єктів відповідно до резолюцій РБ ООН № 715 (1991), № 687 (1991), № 707 (1991) та № 1051 (1996). Лише 2002 року Ірак погодився з вимогами резолюції РБ ООН № 1441 (2002), що передбачала повернення до цієї країни міжнародних інспекторів із питань озброєнь. У відповідному листі керівництво Іраку підтверджувало свою згоду на вимоги резолюції РБ, однак зазначало, що «немає жодних справедливих, правдивих чи чесних підстав» для ухвалення резолюції РБ ООН № 1441, а ООН, «експлуатованій могутніми силами», загрожує втрата авторитету в світі і доля Ліги Націй.

Щодо Італії, то ця країна є одним із найпотужніших виробників рушниць, дробовиків і супровідної амуніції. До того ж стрілецька зброя експортується до майже 100 країн, зокрема Алжиру, Філіппін, ДРК, Таїланду. Однак тоді як обсяги закордонних продажів італійських збройових компаній зростають, державний контроль над ними різко зменшується. Це спричинено насамперед тим, що італійський уряд не має змоги встановити напрями експортування стрілецької зброї, адже приватні компанії зберігають «комерційну таємницю». Водночас державна статистика потребує більшого рівня прозорості. До речі, країни-члени НАТО є реципієнтами 1/3 усього італійського експорту, та все ж 55% загальної кількості трансферів зброї становлять поставки товарів на ринки країн, що розвиваються.

На території Італії озброєння, що зазвичай використовуються поліцією, не вважають «військовою амуніцією». Така категоризація призводить до лібералізації продажу напівавтоматичної зброї. Італія постачає такі озброєння до країн із підвищеною конфліктогенністю чи тих, на території яких постійно порушуються права людини, навіть якщо поставки зброї до цих держав заборонені через наявність ембарго ООН або ЄС. В Італії налічується 14 компаній (як державної, так і приватної форм власності), котрі експортують стрілецьку зброю, легкі озброєння й амуніцію («Finmeccanica» («Breda Meccanica Bresciana»), «FIAT», «Beretta Holding S.p.A.» тощо). «Beretta Holding S.p.A.», до того ж, є

приватним фамільним мультинаціональним концерном, котрий контролює 13 компанії і здійснює оборудки з понад 60 країнами, передаючи їм і військову, і цивільну продукцію. Приватних власників мають і «Agusta S.p.A.» та «Alenia Marconi Systems», котрі «викидають» на ринок звичайні озброєння та товари подвійного використання.

В Японії експорт озброєнь узагалі офіційно заборонений Конституцією країни 1946 року й низкою інших документів загальнодержавного значення, проте це не заважає компанії «Mitsubishi» бути одним із найбільших експортерів стрілецької зброї в Азії. Сюди ж можна віднести й продаж «незрілим демократіям» товарів подвійного призначення, кінцева мета використання яких – не завжди мирна. Тобто обмеження на експорт певних видів японської продукції (особливо високотехнологічної) можуть варіюватися залежно від інтерпретації їхнього призначення урядом. Наприклад, протягом 1980-х років, у часи сильної залежності Японії від США на міжнародній арені, японські джипи сміливо передавали нікарагуанській армії, гелікоптери продавали військовим і напівоєнізованим угрупованням у Бірмі й Саудівській Аравії, а літаки та тренувальні літальні апарати направляли на Філіппіни, де ситуація, пов'язана з дотриманням прав людини, була не найкраща.

Тож, у принципі, не варто сподіватися, що підписання Міжнародного договору про торгівлю зброєю, запропонованого 2005 року Великою Британією країнам-членам G8

та всій світовій спільноті, змінить ситуацію на краще: продаж озброєнь нині є вельми прибутковою справою, тому кожна країна за першої-ліпшої можливості «обходитиме» встановлені обмеження. А з огляду на те, що до «вісімки» входять найвпливовіші країни світу, занадто сильного «морального» тиску з боку інших членів світової спільноти на них не чинитимуть. То що ж лишається? Мабуть, змиритися зі світовим лицемірством – заявами про залагодження конфліктів у гарячих точках, що чергуються з масованими поставками туди зброї провідними країнами світу.

Дата 29 квітня 1999

29 квітня 1999 року – Палата представників Конгресу США схвалила Резолюцію № 21, котра уповноважувала президента Сполучених Штатів проводити повітряні військові операції та ракетні обстріли Федеративної Республіки Югославія (Сербії та Чорногорії) спільно з союзниками США по НАТО. Того самого дня Резолюцією № 44 було оголошено стан війни між Сполученими Штатами Америки та Федеративною Республікою Югославія. З цієї метою комітет із асигнувань Конгресу виділив на участь США у спільній з НАТО операції у Югославії 11 мільярдів доларів. Уже 29 квітня 1999 року Югославія подала позов до Міжнародного суду проти десяти країн НАТО (США, Великої Британії, Іспанії, Бельгії, Канади, Франції, Німеччини, Італії, Нідерландів, Португалії), зажадавши відшкодування матеріальних збитків за бомбардування (за словами влади Югославії, їх сума перевищила 100 млрд. дол. США). У грудні 2004 року суд вирішив, що справа поза його компетенцією, оскільки на час подання позову Югославія не була ані членом ООН, ані учасницею Конвенції про попередження та покарання злочинів геноциду 1948 року.

США і Росія

знову гарантуватимуть безпеку України?

У новому договорі про стратегічні наступальні озброєння між Росією та США буде підтверджено гарантії безпеки України, Білорусі та Казахстану. Про це 16 березня заявив глава МЗС Росії Сергій Лавров у Москві на спільній прес-конференції з міністром закордонних справ України Костянтином Грищенком. «У контексті підготовки нового договору між Росією та США ці гарантії буде повною мірою підтверджено», – сказав глава МЗС РФ, припустивши можливість підписання цього документа в Києві, що, як відомо, Президент України Віктор Янукович запропонував російському колезі дещо раніше.

У січні Білий дім відмовився від планів адміністрації экс-президента Буша розмістити системи ПРО у Польщі та Чехії у рамках процесу підготовки нового договору, бо 5 грудня 2009-го закінчився термін дії угоди СТАРТ-1 про скорочення стратегічних озброєнь між країнами. Натомість Румунія погодилася розташувати на своїй території протибалістичні перехоплювачі. Але є інші проблеми, якими нібито стурбована Москва: йдеться про систему моніторингу та верифікації дотримання умов нового договору. Проте ще 25 грудня 2009 року президент Росії Дмитро Медведєв повідомив, що Росія та США на 95% погодили новий договір.